

DELO ETNOLOŠKE SKUPINE

1. ALPSKEGA MLADINSKEGA RAZISKOVALNEGA TABORA

BOVEC, 18. 8.—27. 8. 1985.

Namen etnološke skupine je bil ugotoviti in pregledati, katere so splošne etnološke značilnosti Bovca v današnjem času, in spoznati, v kolikšni meri se je tako imenovana tradicionalna kultura še ohranila. Seveda je bilo v tako kratkem času mogoče le površno spoznati Bovec in Bovčane, menim pa, da je zbrano gradivo že lahko osnova za nadaljnje delo morda naslednjega mladinskega raziskovalnega tabora v Bovcu ali na Bovškem. Poleg tega je bil namen dela v etnološki skupini seznaniti srednješolce z etnološkimi metodami dela: spoznavanje problematike s pregledom dosedanjih virov in literature, z neposrednim opazovanjem življenja v kraju, z usmerjenim pogovorom z informatorji, iskanjem potrebnih podatkov na krajevnem ali matičnem uradu, z vizualnim podajanjem etnološke problematike — fototeko, snemanjem, skiciranjem in končno s prikazom rezultatov našega dela na razstavi, pri čemer so nam odločilno pomagali Bovčani in še posebej osnovna šola Vladimírja Nazorja v Bovcu.

Obravnavali smo etnološke teme:

— iz materialne kulture: gospodarstvo, s poudarkom na turizmu in planskem gospodarstvu, stanovanjsko kulturo in nošo,

— iz socialne kulture: analiza družinskega in socialnega stanja prebivalcev Bovca in pregled društvenega življenja v Bovcu,

— iz duhovne kulture: šege in običaja, ki so jih poznali nekoč, jih še ali pa so pozabljeni.

V etnološki skupini so sodelovali: mentorja: Inga Miklavčič-Brežigar, kustosinja-etnologinja iz Goriškega muzeja in Borut Koloini, študent etnologije ter srednješolke: Polona Hladnik, Daša Škapin, Barbara Petelin, Francka Veršec, Vesna Jerala. Zbrano gradivo obsega:

— pregled etnografskih zapisov, ki so jih zbrali učenci osnovne šole Bovec,

— etnološko kartoteko s popisom obravnavanih tem,

— 219 negativov (kontaktne kopije in nekaj povečav fotografij),

— diapozitive,

— 2 filma S8 — skupaj 7 min,

— razstavne kartone,

— skico planine Mangart in stare bovške hiše Zavrzelno 8.

Pogovarjali smo se s približno 15 informatorji.

V kratkem orisu zbranega materiala bi skušala podati ugotovitve etnološke skupine. Po podatkih o družinskih razmerah prebivalcev Bovca, ki nam jih je priskrbel družbeno-geografska skupina ob pregledu družinskih kartonov, zbranih na Matičnem uradu Bovec, smo si ustvarili podobo o Bovčanih v času obravnave. Številčno stanje družin v Bovcu nam kaže razmeroma ugoden družinski sestav, saj po prikazanem številčnem stanju lahko sklepamo, da živi več kot polovica prebivalcev v družini s tremi, štirimi ali več člani (51%), to je v popolni družini. Pri pregledu starostne strukture pa smo upoštevali starost nosilcev družine, »gospodarjev«, kolikor se je to dalo in ugotovili, da je mlajših družin s starši do 40 let 35%, srednjih do 60 let 33% in čez 60 let 32%.

Socialna sestava kaže, da je največ delavskih družin — 61%, podelavskih-polkmečkih 22%, kmečkih 9% in upokoencev le 8%. Te podatke bi bilo potrebno še preveriti, vendar pa nam že kažejo, da je večina Bovčanov eksistenčno odvisna od dela v industriji, družbenih dejavnostih ali turizmu — skratka od zaposlitve, ki prinaša stalen in reden prihodek. Opazovanje življenja v mestu kaže, da se v Bovcu bolj ali manj enakovredno prepletajo tri gospodarske dejavnosti: zaposlitev, delo v kmetijskih dejavnostih (poljedelstvu in predvsem ovčje-reji) in delo v turizmu. Precej t.i. »privatnikov« je namreč že začelo opremljati sobe, ki jih oddajajo turistom. Opisano prepletanje gospodarskih dejavnosti je dovolj očitno tudi pri vsakdanji podobi Bovca: ni nena-

vadno videti voz, poln sena, ki ga potiskata mož in žena po glavni bovški ulici, kopice, »kupce«, sena na »ustragačah« na dvorišču pred hišo, poleg katere stoji novozgrajeni delavski blok, in traktor v središču mesta, polnem turistov. Podobe, ki bi bile zanimive za nadaljnjo natančnejšo obravnavo.

Po pripovedovanju Miloša Šulina smo zvedeli za potek razvoja turizma v Bovcu po drugi svetovni vojni, od upadanja v letih po vojni do izrednega razmaha v zadnjih petnajstih letih, ko so z ureditvijo smučišč na Kaninu, zgraditvijo Kaninske vasi in zboljšano turistično ponudbo Bovca turistični delavci v Bovcu in delovna organizacija Kompas pripomogli k povečanju turističnega obiska tako poleti kakor pozimi.

Ugodnejše gospodarske razmere pripomorejo tudi k zboljšanju življenjskih razmer ljudi. Najvidneje je to v stanovanjski kulturi: stare bovške hiše so predvsem po potresu leta 1976 začele dobivati novo podobo. Zanimivo pa je, da je večina hiš še ohranila nekatere osnovne elemente bovške hiše, tako da je arhitekturna podoba Bovca kljub obnovi in posodobitvam še vedno harmonična in se primerno vključuje v naravno okolje mesta, poudarjeno z vršaci Kaninskega pogorja, Svinjaka in Polovnika.

Tudi ohranjanje osnovnih elementov stare bovške hiše, npr. strma čopasta streha in zunanje stopnišče z gankom, kaže, da se tradicionalne sestavine nekdanje kulturne podobe Bovca v današnjem času še pojavljajo — etnološka skupina jih je zaenkrat le registrirala, natančnejša obravnava bi bila še potrebna.

Še največ potez tradicionalne ljudske kulture pa je ohranjeno v verjetno najstarejši gospodarski dejavnosti na Bovškem — ovčjereji in gorskem pašništvu. Pri našem delu smo spoznali novo planino družine Godina iz Bovca, ki se je z ovčjerejo začela ukvarjati leta 1978, od leta 1982 pa pasejo na opuščenih travnikih na Raduljah — področje jugozahodno od spodnje postaje žičnice na Kanin. Z ovčjerejo se ukvarjata predvsem oče in sin — Branko Godina, po poklicu učitelj, zaposlen v OŠ Bovec, in 19-letni Aljoša Godina. V stari stanovanjski hiši v Bovcu sta si uredila sirarno, kjer Aljoša siri po tradicionalnem postopku — vendar pa za segrevanje mleka v značilnem bakrenem kotlu že uporablja plin. Poleg tega smo obiskali planino Mangart, kjer tako življenje

pastirjev kakor tudi paša in sirjenje še potekajo na tradicionalni način. Šege in običaje, ki so jih poznali v Bovcu in so se še ohranili v današnji čas, smo le površno obdelali; v pogovoru z Darinko Kravanja pa smo kljub temu dobili precej podatkov.

Menim, da je bil prvi namen našega dela — spoznati splošne etnološke značilnosti Bovca — dosežen, medtem ko smo t. i. prežitke tradicionalne ljudske kulture lahko le registrirali, si jih zapisali, podrobnejša raziskava, usmerjena le na to področje, pa še čaka nadaljnje raziskovalce.

K poročilu o delu etnološke skupine bi rada dodala tudi svoje skušnje o delu etnologa kustosa s srednješolci. Namen gibanja »znanost — mladini« namreč ne more biti samo zbiranje podatkov, ki jih ob koncu akcije potrebuje mentor za prikaz rezultatov in načina dela skupine, pač pa tudi dejansko seznanjanje srednješolcev z načinom dela, vsebino in metodologijo stroke, s katero se skupine seznanjajo.

Ker sem prvič sodelovala pri taboru, mi je pravzaprav ta druga naloga povzročala največ težav. Kako motivirati dekleta, ki so sodelovala v moji skupini, kako jih za etnologijo navdušiti, da bodo z veseljem opravljale zastavljeno delo, da bi čim več tudi same naredile, domislile in oblikovale pri končni razstavi. Ob dejstvu, da sem s fakultete po končanem študiju etnologije prišla skoraj popolnoma brez pedagoškega znanja, ki si ga tudi z redkimi vodstvi po muzeju ni mogoče pridobiti, sem se pač morala zanesti na intuicijo in nekaj sreče, pri tem pa mi je veliko pomenila tudi pomoč študenta etnologije. Dilema se je postavila že na začetku, saj je bilo potrebno »pogrudnati«, ali so npr. učenke sposobne delati po metodi usmerjenega spraševanja oziroma pogovora, in jim torej lahko prepustimo tudi sestavljanje vprašanj oziroma improviziranje pogovora na posamično temo ali naj mentor sestavi vprašalnico, po kateri lahko spraševalke dobijo konkretne odgovore. Ker so metode usmerjenega spraševanja, pogovora in neposrednega opazovanja bližje načinu etnološkega dela, sem se odločila za uporabo te metode. Na to pa me je navedla tudi vsebina dela etnološke skupine: spoznati na hitro splošno etnološko podobo Bovca in okolice brez natančnejše obdelave posamičnih tematskih področij. Dijakinjam iz etnološke skupine sem predstavila območje etnološkega dela iz materialne, socialne in duhovne kul-

ture, skupaj smo razdelili nekaj tem na delovne skupine po dve in dve dijakinji, in prepustila sem jim, da si same po vprašalnicah ETSEO izdelajo program dela z informatorji. Mislim, da se je tako po rezultatih dela kakor po odmevu med dijakinjami zaupanje kar obneslo. V skupini smo poleg tega poskušali zajeti ves potek etnološke raziskave določenega kraja oziroma področja, da bi tako prikazali raznovrstnost dela etnologa in popestrili dejavnost skupine. Čeprav smo pravzaprav vse te točke le površno obdelali oziroma nakazali, pa mislim, da je takšen program le prispeval k boljši motivaciji.

Program je obsegal:

1. pregled literature (Krajevni leksikon, Rutarjeva Zgodovina Tolminske, Bovško berilo),
2. pregled virov (Bovško kroniko lokalne kronistke-učiteljice, pregled dosedanjega zbiranja etnološkega gradiva OŠ Bovec),
3. terensko delo in pisanje terenskega dnevnika,
5. snemanje s filmsko kamero,
6. snemanje z magnetofonom,
7. risanje — skica stare bovške hiše in skica planine Mangart, tako da smo planino premerili kar s koraki,
8. obdelava demografskih podatkov Matičnega urada Bovec,
9. prepis terenskih dnevnikov v etnološko kartoteko,
10. priprava razstave.

Program se zdi na prvi pogled res natančan, vendar so dekleta pokazala iz-

redno prizadevnost in pripravljenost za delo. Tako so me npr. prijetno presenetile, ko sem ugotovila, da so z navdušenjem pripravljene vstajati ob 4. uri zjutraj, da bi se udeležile jutranje molže in odhoda ovc na pašo na planini Mangart. Seveda smo se popoldne povzpeli še na vrh Mangarta, pa dekleta niso bila nič kaj utrujena. Končni rezultat dela etnološke skupine se je pokazal na razstavi, pravzaprav pa že pri pripravah na razstavo, ko so dekleta spoznala tudi neprijetno stran etnološkega dela — urejanje gradiva, tipkanje kartoteke, obdelovanje demografskih podatkov, pa tudi razvijanje filmov, ki ga je opravil študent etnologije. Za rezultat pedagoških prizadevanj vseh mentorjev skupin štejem namreč tudi to, da so bili udeleženci tabora pripravljeno delati tudi pozno v noč — seveda ob veliki pripravljenosti ravnatelja in učiteljev OŠ Bovec, ki nam je dala prostore, saj bi brez ustreznih prostorov taka intenzivnost dela ne bila mogoča.

Mladinski raziskovalni tabor je torej svojo pedagoško vlogo dobro izpolnil in mislim, da je nujno nadaljevati s tako obliko dela z mladimi. Obenem je ta skušnja izredno koristna za etnologa kustosa, saj je poleg možnosti dela na terenu in zbiranja podatkov to velika priložnost tudi za navezovanje živega stika tako z mladino kakor s pedagoškimi delavci in izpolnjevanje vzgojne naloge muzeja.

Inga Miklavčič-Brezigar

MEDNARODNI FESTIVAL ETNOLOŠKIH IN EKOLOŠKIH FILMOV

KRANJ, 30. 9.—3. 10. 1985

Kranjski festival je letos, v drugem nadaljevanju, uspešno uveljavil svojo dvotematsko usmeritev. Ob prvem festivalu pred dvema letoma je še bilo slišati poenostavljeno utemeljitev dvotematske usmeritve, češ da ekologija v naslovu pomeni komponento stehni-zirane civilizacije, polne odpadkov in odtujenega življenja, etnologija pa naj pokaže stare vrednote, h katerim se moramo vrniti, da bo naše življenje spet kvalitetno. Ob drugem kranjskem festivalu k sreči nismo več poslušali takih neumnosti. Tudi sami festival-

ski filmi so jih demantirali. Danes ta vizija in kvaliteta kranjskega festivala v sintezi obeh strok v naslovu. V bistvu gre za nekakšno etnološko ekologijo oziroma kulturno ekologijo (v Ameriki »cultural ecology«), torej za zavest, da so za človeka pomembne predvsem vse tiste usodne spremembe okolja, ki neposredno ali posredno vplivajo na kulturo v najširšem smislu. Ta pogled vse prepočasi prihaja tudi v slovensko etnologijo. Zato je kranjski festival prava spodbuda za nove metodološke usmeritve sloven-